

موسسه تحقیقات استراتژیک
 Quarterly.risstudies.org

Article history:
 Received 04 May 2023
 Accepted 11 Oct 2023
 Published online 16 Mar 2024

Strategic Studies Quarterly

Volume 27, Issue 1, pp 53-69

P-ISSN: 1735-0272
 E-ISSN: 2980-910X

Key Factors in Strengthening the National Security of the I.R. of Iran in the Face of Security Threats in the Southeast Region of the Country

Mohammad- Ebrahim Kazemi Beydokhti ¹, Mojtaba Maghsoudi ^{*2}, Reza Jalali ³

¹ Ph.D. student of Political Science, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

² Faculty member of Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

³ Faculty member of Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: Mojtaba.Maghsoudi@iau.ac.ir

Article Info Extended Abstract

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Kazemi Bidokhti, M. E., Maghsoudi, M., & jalali, R. (2024). Key Factors in Strengthening the National Security of the I.R. of Iran in the Face of Security Threats in the Southeast Region of the Country. *Strategic Studies Quarterly*, 27(1), 53-69. doi: 10.22034/srq.2024.195094

© 2024 the authors. Published by Research Institute of Strategic Studies (RISS), Tehran, Iran. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

Introduction

In the context of policy-making, the extent to which Iran's security apparatus addresses both internal and external threats to national security in the southeast region has significant implications for the challenges and future security of the Sistan and Baluchistan province. This study, while analyzing security threats in the southeast region, seeks to answer the primary question: "What are the key factors in strengthening the national security of the I.R. of Iran in the face of security threats in the southeast region of the country."

The hypothesis of this study says that "the fundamental factor in ensuring the security of the southeast region of Iran is relying on smart security, based on three elements of promoting social awareness (through social elites), economic development (through the development of economic infrastructure in the region, Makran coast, and border trade) and creating people-oriented security (relying on the experiences and roles of social elites and leaders of the Baloch people)."

Methodology

The paper tries to address the following objectives to a reliable point to present the factors for promoting Iran's national security policies in the strategic region of the country's southeast:

- a) Reconceptualizing Iran's strategies for addressing threats and challenges in cyber/virtual space and social action environments;
- b) Formulating a novel security management policy tailored to the region's current complex conditions;
- c) Proposing a model for fostering soft social security between the political system and the country's southeast region; and
- d) Offering a critical analysis of Iran's security management policy in the southeast region and envisioning a favorable scenario..

Result and discussion

The research findings indicate that building "soft security" and moving away from the "hard" approach is the most effective way to enhance the region's security. Based on this, it is emphasized that "the fundamental factor in ensuring the security of the southeast region of Iran is relying on smart security, based on three elements of promoting social awareness (through social elites), economic development (through the development of economic infrastructure in the region, Makran coast, and border trade) and creating people-oriented security (relying on the experiences and roles of social elites and leaders of the Baloch people)."

However, the ethnic-religious sentiments in the southeast of Iran and the mental frameworks developed among the Baloch about themselves and others have been significant contributors to security instability. Expecting stable security in this region would be unrealistic unless the government alleviates the sense of relative deprivation and the tangible indicators of such deprivation. Therefore, instead of merely addressing the symptoms in security domains, we should seek the root causes. Concentrating on breaking the vicious circle of "ethnic-religious tensions", "modern ignorance", and "poverty and economic inequality" could be highly beneficial in this regard.

In addition, considering the following recommendations can inspire policymakers to make better decisions in order to improve the security structure of the region:

- Launching swift initiatives to address economic issues by establishing economic and manufacturing entities across the entire province of Sistan and Baluchistan;
- Fostering the cooperative sector with the aim of job creation, promoting social equity, and empowering the middle and lower-income segments of the community;
- Implementing and advancing sustainable development and security strategies, and pursuing a unified approach among all local, provincial, and national authorities;
- Establishing enduring and long-term (sustainable) economic prospects for the region's inhabitants, such as advancing the development plan for the Makran coast;
- Utilizing the potential and diversity of tribes, ethnic groups, and religions, securing the approval of local residents and Sunni religious authorities for the execution of development initiatives in the province, and prioritizing underprivileged areas;
- Establishing a unique economic zone and a maritime-focused economy, giving adequate consideration to tourism and leisure service sectors, as well as setting up desalination facilities to supply potable water to towns and villages;
- Strengthening cultural foundations and bridging cultural divides through media, public education, higher institutions, and religious centers; and
- Encouraging intercultural dialogues and fostering social and economic interactions among religions, while setting aside ethno-religious tensions..

Keywords: *National Security; Smart Security; Iran's Southeast region; Sistan and Baluchistan province; Intercultural Dialogues; Social Awareness*

مجله مطالعات راهبردی
 Quarterly.risstudies.org

تاریخچه مقاله

دریافت‌شده در تاریخ ۱۵ اردیبهشت ۱۴۰۲
 اصلاح‌شده در تاریخ ۲۰ مهر ۱۴۰۲
 پذیرفته‌شده در تاریخ ۰۹ آبان ۱۴۰۲
 منتشرشده در تاریخ ۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۳

فصلنامه مطالعات راهبردی

دوره ۲۷، شماره ۱، بهار ۱۴۰۳، پیاپی ۱۰۳، صفحه ۵۳-۶۹

شاپای چاپی: ۱۷۳۵-۰۷۲۷
 شاپای الکترونیکی: ۲۹۸۰-۹۱۰X

عوامل مؤثر بر تقویت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مدیریت تهدیدهای امنیتی منطقه جنوب شرق کشور

محمدابراهیم کاظمی بیدختی^۱، مجتبی مقصودی^{۲*}، رضا جلالی^۳

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. استادیار گروه روابط بین‌الملل، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

* ایمیل نویسنده مسئول: Mojtaba.Maghsoudi@iau.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله

پژوهشی/اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

کاظمی بیدختی، محمد ابراهیم، مقصودی، مجتبی و جلالی، رضا. (۱۴۰۳). عوامل مؤثر بر تقویت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مدیریت تهدیدهای امنیتی منطقه جنوب شرق کشور. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۷(۱)، ۵۳-۶۹.
 doi: 10.22034/srq.2024.195094

© ۱۴۰۳ حق نشر (کپی رایت) این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY 4.0) صورت گرفته است.

نگاهی ژرف و تاریخ‌مند به فراز و فرودهای فضای امنیتی استان استراتژیک سیستان و بلوچستان و به تعبیر مقام معظم رهبری «تنگه احد نظام»، نمایانگر وجود چالش‌های امنیتی متنوعی بوده است. از منظر سیاست‌گذاری، توجه یا عدم توجه به ثبات و کارآمدی رویکرد کارگزاران امنیتی در مواجهه با تهدیدات درونی و بیرونی محیط امنیت ملی جنوب شرق کشور، پیامدهای جدی و گسترده‌ای بر مسائل استان سیستان و بلوچستان و آینده امنیتی آن دارد. این پژوهش ضمن رصد و احصای تهدیدات امنیتی در منطقه جنوب شرق، سعی دارد به این پرسش بنیادین پاسخ گوید که «عوامل مؤثر در ارتقای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در چالش با تهدیدات منطقه جنوب شرق کشور کدامند؟» فرضیه این پژوهش بر این مدار سازمان می‌یابد که «آنچه در شرایط کنونی و در منطقه جنوب شرق، می‌تواند ضامن برقراری امنیت گردد، تکیه بر امنیت هوشمند مبتنی بر سه عنصر ارتقای آگاهی‌های اجتماعی (از طریق نخبگان اجتماعی)، توسعه اقتصادی (از طریق توسعه زیرساخت‌های اقتصادی منطقه، سواحل مکران، توسعه تجارت مرزی) و ایجاد امنیت مردم‌محور (تکیه بر تجربیات مبتنی بر نقش دادن به نخبگان اجتماعی، متنفذین و شاخصین قوم بلوچ) بوده و از این طریق امکان‌پذیر است». یافته‌ها نشان می‌دهند که تمرکز بر تولید امنیت نرم و راهایی از رویکرد «سخت» بهترین روش برای تقویت امنیت و وحدت منطقه است. مقاله حاضر با استفاده از روش تحلیل کیفی و بر اساس داده‌های اسنادی، کتابخانه‌ای و اینترنتی انجام شده است.

کلیدواژه‌گان: امنیت ملی، تهدیدات امنیتی، سیستان و بلوچستان، جنوب شرق، قوم بلوچ.

مقدمه

پارادایم امنیتی در حال تکوین و متحول، اتخاذ رویکردی جدید در مطالعات امنیتی را بیش از پیش ضروری ساخته است. امروزه با ایجاد فضای جدید و پدیداری تهدیدهای نوین، پارادایم‌های نوین، هم دولت‌محور است و هم فرادولتی؛ چراکه با ورود کنش‌گران غیردولتی به مسائل دفاعی-امنیتی، شاهد نوعی پارادایم دووجهی دولتی-غیردولتی هستیم. لذا با ظهور تهدیدهای نوین، سیاست‌گذاران ناچارند در تدوین استراتژی‌های دفاعی-امنیتی نو، بر گفتمان همکاری دولتی و غیردولتی تکیه کرده و از ظرفیت‌های اجتماعی بهره ببرند. نوشتار حاضر این نوع تعامل را در برابر تهدیدهای نوین، از دیدگاه حکومتی و سیاست‌مدار امنیتی در منطقه جنوب شرق بررسی می‌کند و بایسته‌ها و الزامات سیاست جمهوری اسلامی ایران را در مواجهه با چالش‌های امنیتی و رویکردهای نوین تهدیدات نرم تبیین کرده و شاخص‌های معینی را ارائه می‌نماید.

از دل رویکردهای نوین امنیتی، مفاهیم بسیاری ساخته شده و هنوز هم در حال ساخته شدن است، مفاهیمی چون قدرت نرم، قدرت سخت، امنیت نرم، امنیت سخت و قدرت یا امنیت هوشمند. همچنان که نرم‌افزارگرایی یا سخت‌افزارگرایی به عنوان رویکرد سیاستی یا سیاستگذاری مورد توجه قرار گرفته و کاربرد آن به عرصه داخلی جوامع نیز تسری یافته است. از این رو می‌بایست از یک سو مردم را به عنوان سرمایه اجتماعی حفظ کرده و از سوی دیگر تهدیدات و چالش‌ها را مدیریت کرد.

مقاله حاضر تلاش می‌کند در چارچوب بروز و ظهور صورت‌هایی جدید از مسئله‌های ضدامنیتی مثل قومیت‌گرایی، تعصبات مذهبی، منطقه‌گرایی، بروز مسئله‌های ناشی از «شکاف ملت-دولت» و توجه به ضرورت ارتقای شاخص‌های آموزشی و فرهنگی، رفع مسئله‌هایی مثل قاچاق (اعم از قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان، قاچاق کالا و...) و مدیریت هوشمند بحران‌های «امنیت اجتماعی»، به عملیاتی‌نمودن «مفهوم امنیت اجتماعی نرم» در مدیریت امنیتی منطقه جنوب شرق کشور بپردازد. پرسش اصلی این است که عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در چالش با تهدیدات منطقه جنوب شرق کشور کدامند؟ در پاسخ، نویسنده مدعی است آنچه در شرایط کنونی و در منطقه جنوب شرق، می‌تواند ضامن برقراری امنیت گردد، تکیه بر امنیت هوشمند مبتنی بر سه عنصر ارتقای آگاهی‌های اجتماعی (از طریق نخبگان اجتماعی)، توسعه اقتصادی (از طریق توسعه زیرساخت‌های اقتصادی منطقه، سواحل مکران، توسعه تجارت مرزی) و ایجاد امنیت مردم‌محور (تکیه بر تجربیات مبتنی بر نقش‌دادن به نخبگان اجتماعی، متنفذین و شاخصین قوم بلوچ) است. این عناصر می‌تواند در تولید امنیت، حفظ نظام جمهوری

اسلامی و وحدت منطقه مؤثر واقع شود و موجبات تولید «امنیت جامعه‌ای» و «امنیت اجتماعی نرم» را فراهم کند و از طرف دیگر رویکرد «امنیت سخت» را از اولویت اقدامات امنیتی رهایی بخشد.

برای پردازش این فرضیه، تلاش می‌شود ویژگی‌های اجتماع جنوب شرق کشور در شرایط کنونی و در نسبت با گفتمان اجتماعی نرم در مدیریت امنیتی بازنمایی شوند و شرایط مطلوب امنیتی با استفاده از ظرفیت‌های تعریف‌شده و موضوعات مطرح در تقابل با تهدیدات نوین امنیت ملی و شاخص‌های تعریف‌شده تبیین گردند. با این نگاه مقاله حاضر سعی دارد با پیگیری اهداف ذیل به نقطه قابل اتکایی برای ارائه عوامل ارتقای سیاست‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در منطقه استراتژیک جنوب شرق کشور بپردازد:

الف) بازتولید رویکردهای جمهوری اسلامی در مواجهه با چالش‌ها و تهدیدات محیطی در عرصه‌های مجازی و محیط عمل اجتماعی؛

ب) دستیابی به سیاست مدیریت امنیتی نوین مبتنی بر شرایط پیچیده کنونی در منطقه؛

ج) ارائه مدل برقراری امنیت اجتماعی نرم در روابط میان نظام جمهوری اسلامی و اجتماع جنوب شرق کشور؛

د) دیدگاه انتقادی به سیاست مدیریت امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه جنوب شرق و ترسیم وضعیت مطلوب.

به نظر می‌رسد که ضرورت‌شناسی انجام پژوهش در چهار مقوله زیر می‌گنجد:

- تبیین بایسته‌ها و الزامات سیاست جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با امواج نوین تهدیدات نرم؛
- لزوم بازنگری در سیاست‌های امنیتی مبتنی بر پارادایم‌های جدید در مدیریت امنیت؛
- ضرورت کنترل و مدیریت تهدیدات نوین در منطقه حساس و حیاتی جنوب شرق؛
- نیازمندی حیاتی به مدلی برای مدیریت پدیده‌های امنیتی نوین در منطقه جنوب شرق؛
- لزوم مقابله امنیتی با امواج تهدیدات نرم نوین، حفظ سرمایه اجتماعی (مردم) و بی‌اثر کردن اقدامات خصمانه جریان‌های معاند.

الف) عوامل و مؤلفه‌های مؤثر بر تهدیدات جنوب شرق

۱) ایجاد بسترهایی برای بروز تروریسم در جنوب شرق کشور: به باور بسیاری از نظریه‌پردازان، ریشه و منشأ قوم‌مداری و مرکز‌گریزی و شکل‌گیری نهضت‌های جدایی‌طلبی

قومی ناشی از تمایل و نیاز جامعه قومی به کسب هویت قومی خود و رسمیت بخشیدن به آن است. وجدان قومی که هویت خود را در هم‌خونی، هم‌زادی، هم‌زبانی، هم‌دینی، زیستن و بارآمدن در بستر فرهنگ قومی و گذشته اجتماعی، اسطوره‌ها و خاطرات تاریخی مشترک می‌جویند، مجموعاً برآیندی را ایجاد می‌کند که حاصل آن تشکیل هویت قومی، تقویت همبستگی، یگانگی و انسجام قومی است. این برآیند از لحاظ سیاسی به نیرویی تبدیل می‌شود که معطوف به قدرت بوده و خواهان تشکیل دولت مستقل است و قومیت آنان را تحقق می‌بخشد (استقلال‌طلبی) و از نظر فرهنگی به دنبال رسمیت به ارزش‌های فرهنگی و قومی خود است (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۹۳). حال آنکه در عوامل شکل‌گیری گروه‌های تروریستی شرق کشور عامل ژئوپلیتیک منطقه جنوب شرق، در شکل‌گیری گروه‌های جهادی و تروریستی اولویت داشته است. در حقیقت با توجه به وضعیت کشورهای افغانستان و پاکستان در دهه‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰ حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای، ناتو و همچنین فعالیت طالبان و القاعده و داعش در این منطقه، فضای آناشیک و پیچیده‌ای بر آن حاکم شد. حضور القاعده در افغانستان ابتدا برای دفاع از مردم افغانستان در مقابله با کشور اشغالگر شوروی به عنوان جهاد با کفر بود که موجب شد افراد زیادی از کشورهای اسلامی به افغانستان و القاعده جذب شوند و در ادامه در سال‌های آتی این روند تداوم یابد. حضور این گروه و دیگر افراد مسلمان از جهان اسلام و نیز تبلیغ فرهنگ جهاد و شهادت باعث تقویت این فرهنگ در منطقه شد و سپس گروه‌های جدید مانند طالبان در افغانستان و پاکستان با بهره‌گیری از این تبلیغات به وجود آمدند. عناصری از شرق کشور به دلیل در هم‌آمیختگی ژئوپلیتیکی، با هدف مبارزه با آمریکا به القاعده و طالبان پیوستند و ضمن فراگیری آموزش‌های عقیدتی، از آموزش‌های نظامی و به خصوص چریکی بهره جستند؛ به طوری که همه گروه‌ها و عناصر معارض جمهوری اسلامی در این منطقه حداقل یک مرحله در القاعده عضویت داشته و اکثراً نیز آموزش‌های عقیدتی و نظامی از این گروه آموخته و حتی شیوه شکل‌دادن به گروه خود را از القاعده و طالبان فرا گرفته‌اند (قاراخانی، ۱۳۸۸: ۱۷۸). همچنین حضور داعش در افغانستان پس از شکست‌های راهبردی در سوریه و عراق، که از سال ۲۰۱۵ در قالب آنچه «ولایت خراسان» ادعا می‌شود، اوج گرفت و در نتیجه برخی از بسترهای جذب قوم بلوچ به این گروه را فراهم کرد.^۱ در این میان، یکی از پیشران‌ها که ظرفیت

تهدید آفرینی در سیستان و بلوچستان را افزایش می‌دهد، برنامه‌ریزی مخالفان جمهوری اسلامی برای جهت دهی بخشی از تحركات گروه‌های تروریستی برای ناامن‌سازی شهرهای مرزی سیستان و بلوچستان است (قاراخانی، ۱۳۸۸: ۱۷۹). در دو دهه گذشته هشت گروه تروریستی بزرگ و کوچک در منطقه جنوب شرق کشور فعال بوده‌اند که اصلی‌ترین آنها فعالیت گروه جنرال الله (در زمان عبدالملک ریگی) و در حال حاضر گروه تروریستی جیش العدل است. دیگر گروه‌های تروریستی این منطقه عبارتند از حزب الفرقان، حرکت انصار ایران، انصار الفرقان، سپاه صحابه ایران و جبهه همبستگی اهل سنت ایران و جیش النصر. تکفیر شیعیان، تکرار اعمال خشونت‌آمیز، ارتکاب جنایات مختلف، عملیات‌های انفجاری و انتحاری و... از محورهای مشترک این گروه‌ها است.

۲) تأثیر حضور نخبگان در مسائل قومی و موضوعات رادیکالیسم قومی در بلوچستان:

نقش نخبگان در ارتقای مطالبات قومی بلوچستان یک مؤلفه بنیادین بوده است. فرایند شکل‌گیری قشر شهری تحصیل‌کرده جدید در میان طبقه متوسط بلوچستان بسیار کندتر از سایر مناطق قومی بوده است اما با این حال نخبگان تحصیل‌کرده شهری نقش فعالی در حرکات‌های سیاسی بلوچستان داشته‌اند. تلاش برای خلق هویت قومی در این منطقه، بیشتر نتیجه فعالیت نخبگان تحصیل‌کرده بلوچ در بلوچستان شرقی (پاکستان) بود. نخبگان بلوچ در ایران و پاکستان با همدیگر روابط نزدیکی داشتند. بلوچستان پاکستان در مقایسه با بلوچستان ایران پیشرفته‌تر بود و نخبگان تحصیل‌کرده آن مدت‌ها پیش از نخبگان ایران ظهور کردند (احمدی، ۱۳۷۸: ۲۵۹). جذب نخبگان سنتی در سیاست‌های تمرکزگرایانه دولت از زمان رضاشاه به بعد ریشه دوانید. رؤسای طوایف تا زمانی که دولت مرکزی به آنها امتیازات سیاسی و اقتصادی می‌داد، نسبت به آن وفادار می‌ماندند، در غیر این صورت ترجیح می‌دادند گروه‌های سیاسی مخالف دولت تشکیل داده یا به چنین گروه‌هایی بپیوندند. پس از انقلاب این گرایش شدت گرفت. آنان در اوایل دهه ۱۳۶۰ چندین گروه سیاسی به وجود آوردند. ابتدا امان‌الله بارکزیایی گروهی به نام «پیشمرگ بلوچ» تشکیل داد. او یکی از اعقاب مستقیم دوست محمدخان، رئیس معروف طایفه بارکزیایی در دوران رضاشاه بود. امان‌الله در سال‌های ۱۳۴۰ در فعالیت‌های سیاسی علیه شاه مخلوع شرکت داشت و بعدها با شاه آشتی کرد. وی با سایر رؤسا و سرداران بلوچ جبهه‌ای تحت عنوان «جبهه وحدت بلوچ» علیه جمهوری اسلامی تأسیس کرد. نخبگان ایلی در دهه ۱۳۷۰ شمسی نقش مهمی در گروه‌های سیاسی ایفا کردند. از جمله آنان می‌توان به نقش سران طایفه نارویی در ایجاد گروهی به

نام «جبهه خلق برای آزادی بلوچ» اشاره کرد. حاج بلوچ شهبخش که عضو برجسته گروه و رئیس طایفه بود، در سال ۱۳۶۹ در کراچی به قتل رسید. برخی از بلوچ‌های ایرانی در مؤسسات آموزش عالی پاکستان و نیز کشورهای غربی تحصیل کرده بودند. ایشان برای طرح هویت قومی و سازماندهی حرکت‌های سیاسی محلی پس از انقلاب تلاش کردند. همچنین این افراد با کسب حمایت نخبگان سیاسی طایفه‌ای برای ایجاد تصویر ملی بلوچ فعالانه به خلق ادبیات مربوطه دست زدند. به این ترتیب، نخبگان طایفه‌ای منابع مالی و نظامی حرکت‌های سیاسی را فراهم کرده و نخبگان تحصیل کرده به تلاش برای خلق هویت «قومی» می‌پرداختند. همچنین نقش نخبگان غیربومی و غیرقومی در بلوچستان ایران، در سال‌های اول انقلاب دارای نمود ویژه‌ای است. آنها سعی داشتند حمایت بلوچ‌ها و به ویژه تحصیل‌کردگان را به دست آورند. مهم‌ترین گروهی که توسط نخبگان غیرقومی و غیربومی چپ‌گرا که با حمایت چریک‌های فدایی خلق تأسیس شد، «سازمان دموکراتیک مردم بلوچستان» نام داشت (احمدی، ۱۳۷۸: ۲۶۵).

(۳) توسعه اقتصادی نامتوازن در دو سوی مرز: از آنجا که مناطق حاشیه‌ای و به اصطلاح نقاط مرزی جمهوری اسلامی ایران در مجاورت کشورهای بحران‌زده و توسعه‌نیافته قرار دارد، هرگونه ناپایداری امنیتی در همسایگان شرقی ایران براساس قانون مجاورت می‌تواند به گسترش ناامنی و تأثیر منفی بر توسعه جنوب شرق کشور منجر شود. در این میان اختلاف سطح توسعه، سطح رفاه اقتصادی، اختلاف قیمت کالاها و خدمات دوسوی مرز، به طور قطع تأثیر منفی در بهبود و توسعه شاخص‌های اقتصادی - امنیتی مناطق مرزی استان دارد. یکی از مؤلفه‌های اصلی قاچاق کالا و مواد مخدر و معضلات امنیت اقتصادی در مرزهای شرق ایران، وجود اختلاف سطح توسعه و درآمد بین دو کشور و فقر و بیکاری شدید در افغانستان بوده است (کریمی‌پور، ۱۳۷۸: ۷۱). از دیگر مسائل و پیامدهای مهم دیگر، قاچاق فراوان مواد مخدر و سوخت و همچنین حضور و نفوذ اتباع بیگانه غیرمجاز از مرزهای جنوب شرق کشور است که تأثیر بسیار سوئی بر توسعه و امنیت اقتصادی کشور گذاشته است.

(۴) توسعه نامتوازن استان سیستان و بلوچستان و نابرابری‌های موجود در سطح منطقه: سیاست‌های توسعه کشور در قالب برنامه‌های عمرانی هفت‌ساله و پنج‌ساله که از ۱۳۲۷ شروع و تا سال ۱۳۵۶ ادامه یافت، اگرچه کم و بیش، پراکنده و بخشی، توانست توسعه نواحی مختلف کشور را مدنظر قرارداد، لکن این توسعه ناظر بر توسعه‌ای متعادل، یکپارچه و منطبق با ساخت و بافت مناطق نبوده و بعضاً تحول مطلوب را در بهترشدن شیوه زندگی

و معیشت مردم نواحی به وجود نیاورد. قریب به اتفاق برنامه‌های انجام‌شده در طول برنامه اول تا پنجم، مجموعه‌ای از پروژه‌های مشخص اجرایی بودند که به صورت مقطعی و کوتاه‌مدت اهدافی را دنبال می‌کردند و قادر به برقراری رابطه معنی‌دار میان بخشی و میان منطقه‌ای نبودند (شیخی، ۱۳۶۹: ۴۸). این امر را می‌توان به خوبی از خلال گرایش‌هایی که توسط سازمان برنامه و بودجه در سال‌های پایانی زمامداری محمدرضاشاه تهیه‌شده، مشاهده نمود. در گزارش مقدماتی از وضع موجود استان‌ها در پایان برنامه پنج‌ساله پنجم آمده است: «به طور کلی دو مسئله منطقه‌ای در ایران وجود دارد، اولین مسئله مربوط به مسیر رشد کشور در عرض چند سال گذشته است. جریان رشد و توسعه شدیداً نامتناسب بوده است و سهم زیادی از آن فقط جذب تعداد اندکی از استان‌ها گردیده است. ممکن است قسمتی از این پدیده توسعه نامتوازن را نابرابری در داشتن منابع طبیعی یا داشتن برتری نسبی اقتصادی ناشی از تمرکز صنعتی و قسمت دیگر آن را سیاست‌های دولت به وجود آورده باشد، به خصوص روش‌های مربوط به ساخت و ترکیب سرمایه‌گذاری که اثر آن روی برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای نمی‌تواند نادیده گرفته شود. کاملاً آشکار است که اگر این روند ادامه یابد، «شکاف» میان استان مرکزی، آذربایجان شرقی، خوزستان و اصفهان از یک سو و بقیه کشور از سوی دیگر، حتی بیشتر نیز خواهد شد. مسئله دوم به افزایش فاصله میان عشایر و دیگر گروه‌های حاشیه‌ای و بقیه جمعیت در زمینه توسعه، فرصت‌ها و دسترسی به خدمات اجتماعی، مربوط می‌گردد. آداب و رسوم متفاوت اجتماعی که به وسیله این گروه‌ها دنبال می‌شود، این مسئله را پیچیده‌تر می‌کند. به علاوه اینکه اسکان عشایر از نقطه نظر تدارک خدمات اجتماعی برای آن‌ها و کاهش نابرابری‌ها، فکر اصولی نیست». (مقصودی، ۱۳۸۲: ۳۲۴)

همچنین دبیرخانه هماهنگی برنامه‌های استانی، مشکلات اجرای سیاست عدم تمرکز در نواحی مختلف را در سال ۱۳۵۶ این‌گونه برمی‌شمارد:

- «اقداماتی که تاکنون در زمینه سیاست عدم تمرکز به مرحله اجرا درآمده، موردی و محدود بوده است.
- طرح‌های خاص ناحیه‌ای به‌عنوان رافع نیازمندی‌های اولیه مؤثر بوده، لیکن از تنوع کامل که تمام امور مردم هر منطقه را در برگیرد، برخوردار نبوده و در اقتصاد منطقه اثرات محدودی داشته است.

- ساخت تشکیلات و نحوه تصمیم‌گیری به صورت متمرکز باقی مانده و در اجرای سیاست عدم تمرکز، فقط اختیارات به صورت ظاهری به استانداران و واگذار گردیده و استانداران کماکان در بافت قدیمی تشکیلاتی گرفتار هستند.
 - تمرکز بیش از حد فعالیت‌های مدیریت و تصمیم‌گیری در تهران باعث به وجود آمدن زبردستان ضعیف در استان‌ها شده و در نتیجه، دستگاه‌های اجرایی محلی از کفایت و کارایی و ابتکار لازم برخوردار نیستند.
 - به علت فقدان توجه و احترام کافی به تصمیمات انجمن‌های دموکراتیک، جذابیت لازم برای شرکت افراد در انجمن‌ها به وجود نیامده و گاهی گرایش‌های ناسالم در بین آن‌ها دیده می‌شود.
 - واگذاری طرح‌های خاص ناحیه‌ای به مقامات محلی بدون تأمین هزینه‌های جاری و جنبی این طرح‌ها (در واقع استانی کردن بودجه جاری) مقامات محلی را از داشتن ابزار اجرایی مورد نیاز محروم کرده است.
 - مقامات محلی در جریان تصمیمات مربوط به طرح‌های ملی که دارای اثرات تعیین‌کننده در اقتصاد منطقه می‌باشند، قرار نمی‌گیرند (مقصودی، ۱۳۸۲: ۳۲۵).
- نبود توجه کافی و وافی نسبت به مناطق محروم و عقب‌مانده که بعضاً محل سکناى اقوام مختلف ایرانی غیرفارسی‌زبان است، موجب تشدید فرایند عقب‌ماندگی و توسعه ناموزون و نابرابری‌های منطقه‌ای می‌شود که به عنوان پیامد سیاست‌های قومی رژیم پهلوی ارزیابی می‌گردد. امری که موجب تراکم آفرینی شکاف‌های متعدد اجتماعی در مناطق به ویژه حاشیه‌ای و با بافت قومی و عشیره‌ای شده و پیامدهای آن همچنان گریبان‌گیر سیاست‌گذاران است.

(۱) ناسیونالیسم قومی بلوچ در استان: منطقه بلوچستان مشابه سایر مناطق حاشیه‌ای بحران‌خیز ایران، گاهی عرصه فعالیت‌های سیاسی برای کسب خودمختاری بوده است و برخی از نخبگان قوم بلوچ از قدرت‌های مخالف دولت مرکزی، طی دوره‌های گذار استفاده کرده‌اند. یکی از تحرکاتی که به دست نخبگان این منطقه هدایت و رهبری شد، قیام معروف دوست محمدخان در سنوات ۱۹۲۸-۱۹۰۶ م بود. این جنبش جدایی‌طلب و خودمختار که مصادف با دوران انقلاب مشروطه و تحولات ناشی از جنگ جهانی اول پای گرفت، برای مدتی، ضمن بهره‌مندی از حمایت بریتانیا، دولت محلی مستقل تشکیل داد (امیرمحمدی و شفیعی، ۱۳۷۷: ۲۳۳). لکن با اقتدار یافتن دولت مرکزی ایران به حاشیه رانده شد. ضمن آنکه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

ایران و فقدان قدرت مرکزی در کشور، تحرکات سیاسی نه چندان قابل توجهی، با هدف کسب خودمختاری و بازسازی تفکرات ناسیونالیستی قوم بلوچ شکل گرفت که به دلیل حمایت‌نشدن از جانب افکار عمومی به موقعیت خاصی دست نیافت و عدم موفقیت را می‌توان در عوامل متنوعی چون جمعیت نسبتاً کم و شدیداً متفرق و پراکنده و دشواری گردآوری جمعیت لازم برای ایجاد تحرکات مطلوب سیاسی و فقدان سطح سواد کافی و مسئله‌های زیست‌محیطی، دغدغه‌های معیشتی، توانایی دولت مرکزی در کنترل فضا به دلیل ویژگی‌های توپوگرافی و کالبدی سرزمین، تعامل و همکاری مشترک دولت‌های ایران و پاکستان و داشتن اتفاق نظر درباره کنترل چنین تحرکات منطقه‌گرایانه‌ای جستجو کرد (آقاخانی، ۱۳۹۳: ۸۷).

۲) دخالت بیگانگان و بازیگری آنان در تحولات منطقه: قوم بلوچ در مؤلفه‌های انسجام سیاسی در حوزه ملی، فرهنگ‌پذیری سیاسی و... بسیار اصیل و وزین بوده و در حوزه‌های فرهنگ ملی و هویت ملی، کمترین تعارضات را با حاکمیت داشته است. با وجود این، حریفان جمهوری اسلامی ایران سعی داشته‌اند با تمرکز بر اصل اختلاف‌افکنی در مناطق قومی- مذهبی کشور را دچار درگیری‌های مختلف کنند. منازعات مختلف قومیتی، سیاسی و دینی و... با ورود یا دخالت قدرت‌های فرامنطقه‌ای، تبدیل به مسئله‌ای امنیتی می‌شود (صادقی اول و حسینی اصیل، ۱۳۹۸: ۸۵). با توجه به استراتژیک‌بودن جنوب شرق کشور و وجود مؤلفه‌های اقتصادی، سواحل بین-المللی مکران، بافت قومی- مذهبی، مرزهای گسترده و... برخی از کشورها رویکرد خصمانه‌ای در جغرافیای جنوب شرق کشور داشته و با استفاده از ابزارهای متنوع رسانه‌ای، ماهواره‌ای، حربه‌های روانی و فتنه‌انگیز، فعالیت‌های اطلاعاتی و... سعی داشته‌اند تحرکاتی علیه منافع ملی و امنیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی این ناحیه بروز دهند.

۳) تراکم شکاف‌های اجتماعی در منطقه جنوب شرق و پیامدهای آن: تعارضات متنوع موجود میان گروه‌های قومی یا موازی‌شدن شکاف‌های قومی با شکاف‌های مذهبی و زبانی تأثیر به‌سزایی در میزان ثبات یا بی‌ثباتی کشور دارد. با توجه به بافت سنتی استان و ترکیب جمعیتی آن، برخی از شکاف‌ها پررنگ‌تر و برخی دیگر نیز در قامت مؤلفه‌های دیگر در ساخت جامعه استان حضور دارند. شکاف‌های قومی و مذهبی به ظاهر غلبه و چیرگی دارند و شکاف‌هایی مانند فرهنگ، اقتصاد، سیاست به صورت متراکم، بر ساخت اجتماعی استان اثرگذارند. در دو دهه اخیر، در مواردی که شکاف‌های قومی- مذهبی تحریک شده، استان دچار تلاطم و بعضاً ناامنی‌های قابل توجهی شده است. آنجا که مقوله قومیت و مذهب در فضای اجتماعی نقش محوری نیافته است، مشکل خاصی پیش نیامده است. گواه آن ناآرامی‌های سال ۱۳۹۶ و اعتراضات مدنی و

خشونت‌هایی بود که در بیش از ۱۰۰ شهرستان رخ داد؛ لکن در استان موج خاصی را ایجاد نکرد. بنابراین جنس مسائل استان تعیین‌کننده ساخت اجتماعی آن بوده است.

۴) رادیکالیسم مذهبی، پیشران ایدئولوژیک: چالش‌های ایدئولوژیک بعد از قدرت‌گرفتن طالبان در قندهار از سال ۱۹۹۴ میلادی شدت بیشتری گرفت و به تدریج منطقه سیستان و بلوچستان را به علت مجاورت جغرافیایی تحت تأثیر خود قرار داد. یکی از جلوه‌های فعالیت شکاف و تعارض مذهبی، طرح تلاش عربستان سعودی و در مقیاس کمتر امارات، برای نفوذ در جمعیت اهل تسنن، اقوام بلوچ شرق و جنوب شرق ایران است. بروز و ظهور ایدئولوژی سلفی جهادی (تکفیری) در بین برخی جوامع اهل سنت و و برخی از عناصر رادیکال نظیر مولوی عبدالجلیل قنبرزی^۱ و عبدالمالک ریگی^۲ که در دهه‌های ۱۳۸۰ و همچنین ۱۳۹۰ تأثیرات فراوانی در رشد فعالیت‌های خشونت‌گرایانه و رادیکال داشته‌اند، ماحصل فضای ایدئولوژیک از نوع افراط‌گرایانه بود.

۵) تأثیرپذیری از مسائل پاکستان و افغانستان: یکی از مسائل گریبان‌گیر منطقه جنوب شرق، تأثیرات منفی محیطی، در اثر هم‌جواری و همسایگی با دو کشور ناامن و پرچالش افغانستان و پاکستان است. در چند دهه گذشته، گروه‌های تروریستی و خشونت‌طلب مختلف همانند جندالله، حزب الفرقان، جیش العدل و انصارالفرقان در خاک این دو کشور مأمون یافته و دارای پایگاه و جایگاه برای حضور بوده‌اند. مناطقی نظیر براهچه^۳ در افغانستان، همچنین نقاطی همانند ایالت بلوچستان در پاکستان محل‌هایی برای تجدید قوا و رفت‌وآمد این گروه‌ها بوده است. تأثیر تفکرات وهابیت در ایجاد و بنیادگرایی مذهبی در پاکستان و منطقه مجاور آن امری قطعی است که با پشتیبانی‌های مالی عربستان سعودی و نفوذ شخصیت‌های مذهبی وهابی در جامعه دینی پاکستان به ویژه مدارس دینی این کشور، تشدید شده است و در نتیجه آن را به سمت فرقه‌گرایی و خشونت‌های مذهبی سوق داده است؛ به گونه‌ای که اکنون پاکستان شاهد بیش‌ترین درگیری‌های

^۱ سرکرده گروه انصارالفرقان که در سال ۱۳۹۶ در عملیات مشترک اداره کل اطلاعات استان سیستان و بلوچستان و سپاه پاسداران در منطقه قصرقند استان سیستان و بلوچستان کشته شده است. وی از دهه ۱۳۷۰ در گروه‌های مختلفی مانند طالبان و حزب الفرقان فعالیت داشته و به عنوان یکی از شاخص‌ترین چهره‌های تروریسم در جنوب شرق شناخته شده است.

^۲ «عبدالمجید ریگی شفا» مشهور به عبدالمالک ریگی، سرکرده گروهک منحل ی جندالله است که در دهه ۱۳۸۰ جنایات تروریستی متعددی در منطقه جنوب شرق انجام داد و در سال ۱۳۸۹ توسط نیروهای اطلاعاتی-امنیتی دستگیر و سپس اعدام شد.

^۳ براهچه، منطقه‌ای کوهستانی واقع در جنوب افغانستان است که در نزدیکی مرز این کشور با ایالت بلوچستان پاکستان قرار دارد و در سه دهه گذشته بسیاری از گروهک‌های تروریستی محارب در این مناطق مأمون گزیده‌اند.

فرقه ای و مذهبی است که این موضوع هم عرصه داخلی این کشور و هم محیط پیرامون به ویژه کشورهای همسایه را تحت تاثیر قرار می‌دهد (خرم، ۱۳۹۸: ۵۷). این موضوع بی‌تردید تأثیر محیطی و هم‌جواری مسئله‌محور خود را بر مرزهای جنوب شرق ایران می‌گذارد. به ویژه اینکه بسیاری از گروه‌های فعال خشونت‌طلب بلوچ، در داخل خاک ایالت بلوچستان پاکستان مأمّن گزیده‌اند. این در حالی است که اوضاع نامناسب معیشتی، توسعه‌ای، اقتصادی، فقر و محرومیت، بیکاری به‌ویژه در استان‌های جنوب غرب افغانستان و مناطق مجاور با جمهوری اسلامی و سوق‌یافتن معضلاتی مانند اتباع بیگانه غیرمجاز عمدتاً افغانستانی و بعضاً پاکستانی به سیستم بلوچستان تبعات بسیار فراوانی از لحاظ اجتماعی و امنیتی برای جنوب شرق داشته است.

ب) عوامل ارتقای هوشمندسازی امنیت جنوب شرق برای مواجهه با

تهدیدات

۱. ارتقای آگاهی‌های اجتماعی در جنوب شرق: اقناع‌سازی قومی- مذهبی توسط حکمرانان بر مبنای توجه ملی به حقوق اساسی اقوام و مذاهب در جنوب شرق کشور، امری حیاتی و واجب است. توجه عمیق و ریشه‌ای به ارتقای نظام آموزشی و سوادآموزی در حوزه‌های مدارس، مدارس دینی، دانشگاه‌ها و... بسیار حائز اهمیت است. شایسته است حاکمیت ضمن پردازش دقیق چالش‌ها و همچنین تدابیر مناسب در مقابله با طرح‌های شوم دشمنان، برخی از موانع داخلی در حوزه‌های اجتماعی و امنیتی را از طریق ارتقای نظام دانایی افکار عمومی استان مرتفع کند.

۲. توسعه اقتصادی منطقه؛ اولویت ضروری برای مدیریت مسائل و چالش‌های امنیتی: به نظر می‌رسد که مجریان دولتی در بخش مهمی از پروژه‌های توسعه استان نتوانسته‌اند پیوست- های مطلوب و حرفه‌ای اجتماعی- فرهنگی را با هدف ایجاد فهم مشترک در مردم و همچنین همراه‌سازی و اقناع‌سازی آنان داشته باشند. رویکرد و کارکرد اجرایی در توسعه استان نیاز به بازتولید گفتمانی و برخی تجدید نظرها دارد. در بخشی از نقاط حساس مانند سواحل مکران، بخشی از نخبگان اجتماعی رویکرد امتناعی در قبال توسعه دارند. این موضوع در صورت عدم تدبیر چالش‌های فراوانی برای حاکمیت در مسیر توسعه جنوب شرق به دنبال خواهد داشت. در موضوع توسعه اقتصادی استان باید به مزایای راهبردی نظیر تولید ثروت و ارزش افزوده و اشتغال‌آفرینی در میان مردم توجه جدی شود.

۳. جایگاه راهبردی و بی‌بدیل دریای عمان و سواحل مکران: در طرح یونیدو سواحل دریای عمان به عنوان نزدیکترین راه و مسیر انتقال انرژی بین قاره‌ای شناخته شده و چابهار به عنوان بزرگترین ترمینال مایع‌سازی گاز و انتقال آن به بازار مصرف جنوب شرق آسیا از جمله چین و ژاپن در نظر گرفته شده است. واقع شدن جنوب شرق ایران در دسترسی به راه‌های آبی و مسیرهای بزرگ ترانزیت کالا به اروپا، کشورهای مدیترانه و هندوستان، پتانسیل‌های بازرگانی را برای فعال شدن بخش اقتصادی در این منطقه فراهم آورده است که با وجود سازمان‌های منطقه‌ای همچون «اگو» و «آسه‌ان» چشم‌انداز روشنی می‌توان برای آینده بازرگانی این منطقه انتظار داشت (حافظنیا، ۱۳۹۲: ۱۲). این در حالی است که کرانه‌های دریای عمان به دلیل دارا بودن سواحل مناسب به ویژه در خلیج چابهار موقعیت نسبتاً خوبی جهت پهلوگرفتن کشتی‌های ظرفیت بالا برای اتصال حوزه‌های مختلف ژئوپلیتیکی در پیرامون ایران با سیستم تجارت جهانی دارد. همچنین کناره‌های آبی دریای عمان، محیط مناسب را برای رشد صنعت گردشگری در این منطقه فراهم نموده است. دریای عمان جزو حوزه استراتژیک اقیانوس هند بوده که به عنوان یکی از پنج حوزه استراتژیک جهان شناخته می‌شود و روزانه میلیون‌ها بشکه نفت و حجم وسیعی از کالا و سرمایه از طریق آن مبادله می‌شود (طرح مطالعات راهبردی منطقه آزاد تجاری-صنعتی چابهار، ۱۳۷۱: ۱۳). مرز آبی دریای عمان و تسلط بر یکی از مهم‌ترین راه‌های آبی جهان، کنترل ایران را در مبادی ورودی خلیج فارس و اقیانوس هند تضمین نموده و از طریق تجمیع منافع دیگران، نه تنها به تأمین امنیت از طریق همکاری‌های بین‌المللی می‌انجامد، بلکه هزینه‌های تأمین امنیت این منطقه را بر عهده دیگران قرار می‌دهد. با آنچه گفته شد و با توجه به موقعیت این منطقه، دسترسی به منابع غنی انرژی، تسلط بر مهم‌ترین مسیر انتقال انرژی و کالا در سطح جهان، موقعیت استراتژیک برای دسترسی کشورهای محصور در خشکی در آسیای مرکزی، قفقاز و افغانستان به آب‌های آزاد، قابلیت مناسب سواحل برای ایجاد بندرگاه‌ها و ترمینال‌های وسیع تجاری و تبدیل آن به کانون ورود و خروج کالا از طریق محورهای شمالی-جنوبی، محور شرقی-جنوبی و محور جنوبی-غربی بین چابهار و آسیای مرکزی، قفقاز، روسیه و اروپا، قابلیت‌های بسیار مناسب برای تبدیل کردن آن به پایگاه توریستی زمستانی، امکان ایجاد پایگاه نظامی در سواحل دریای عمان و گسترش قدرت مانور ایران در آب‌های فراملی و... بخشی از قابلیت‌های قدرت دریایی ایران است که متأسفانه تاکنون از آن غفلت شده است.

۴. توجه زیربنایی و جدی به سرمایه‌گذاری در استان: می‌توان با تشویق سرمایه‌گذاران و ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاری افراد و تأمین امنیت شغلی سرمایه‌گذاران در سیستان و بلوچستان،

محیط مؤثر و امن را فراهم آورد. بی‌شک در این راستا ابعاد مختلف امنیت بر یکدیگر اثرگذار هستند. در بعد اقتصادی افزایش امنیت اجتماعی، فزونی امنیت سرمایه‌گذاری را در پی خواهد داشت و در سوی دیگر افزایش امنیت سرمایه‌گذاری با ایجاد اشتغال و کاهش نرخ بیکاری و کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی، امنیت اجتماعی را به دنبال خواهد داشت. افزایش سرمایه‌گذاری و جذب منابع مالی سبب افزایش بهبود کمی و کیفی تولید به سبب بهره‌گیری از دانش و فناوری روز، افزایش توان ورود و رقابت در عرصه بین‌المللی، افزایش سطح تجارت و اشتغال، کاهش نرخ بیکاری، فزونی درآمد و به تبع آن اصلاح و بهبود سطح زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی و کاهش فقر، بزهکاری و جرایم به سبب اقتصادی‌بودن ریشه بسیاری از جرایم و در نتیجه افزایش ضریب امنیت و در پی آن نزدیک شدن به توسعه اقتصادی می‌شود. درست در نقطه مقابل نیز کاهش و فقدان سرمایه‌گذاری مالی سبب کاهش تولید، افزایش نرخ بیکاری و جرم، ایجاد ناامنی و کاهش رفاه اجتماعی و فاصله گرفتن از توسعه خواهد بود. رابطه سرمایه‌گذاری و امنیت اجتماعی یک رابطه دوسویه است. وجود ناامنی‌های اجتماعی از طریق اغتشاش در امنیت عمومی بر سرمایه‌گذاری تأثیر می‌گذارد. این در حالی است که که آسیب‌های اجتماعی در سیستان و بلوچستان رایج شده است و نه تنها امنیت عمومی مورد تهدید قرار گرفته، بلکه به کاهش رغبت سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در آن منطقه انجامیده است.

۵. بهره‌برداری از ظرفیت گردشگری در جنوب شرق در بستر امنیت پایدار: بخش‌های جنوبی استان سیستان و بلوچستان با یکی از بزرگترین منابع آبی کشور (دریای عمان) هم‌جوار است. این هم‌جواری موقعیت ویژه‌ای را برای بهره‌برداری‌های جهانگردی و تفرجگاهی و انواع ورزش‌های آبی از سواحل دریای عمان به ویژه در ایام زمستان فراهم آورده است. در کناره‌های این دریا به خصوص در قسمت جنوبی چابهار صخره‌های بزرگی بر اثر پیشروی آب دریای عمان و فرسایش سنگ‌های رسوبی به وجود آمده‌اند که خلل و فرج ناشی از فرسایش آب در آن‌ها چشم‌اندازهای بسیار زیبایی را ایجاد کرده است. قسمت‌هایی از سواحل دریای عمان ارزش‌های ممتاز تفرجگاهی و استراحتگاهی دارند. همچنین از برخی نواحی که اقدامات حفاظتی نظیر نصب تور در آن‌ها انجام شده به منظور (شنا، قایقرانی، اسکی روی آب) و سایر ورزش‌های آبی استفاده می‌شود. این پتانسیل توریستی در دریای عمان در صورت مدیریت صحیح می‌تواند منبعی پایدار در جذب توریست و در نتیجه سرازیر شدن ثروت به این منطقه شود (ضرغامی و انصاری‌زاده، ۱۳۹۱: ۸۲).

۶. رونق واقعی و همه‌جانبه بازارچه‌های مرزی و منفعت‌رساندن به مردم: یکی از زمینه‌های فرصت‌ساز محلی که اقتصاد استان را رو به رشد قرار داده، بازارچه‌های مرزی است که به منظور رفع محرومیت و ایجاد اشتغال برای مرزنشینان با محوریت قراردادن منابع بازرگانی و تجاری استان در مصوبه توسعه محور شرق به آنها توجه شده است. بازارچه‌های مرزی پیشین، میرجاوه و کوهک در سال ۱۳۷۱ تأسیس شده‌اند. با این حال بازارچه‌های مرزی دیگری نیز در استان وجود دارند که هم به لحاظ اقتصاد محلی و هم مرزنشینان دارای اهمیت است و باید رونق آنها در برنامه سیاستگذاران قرار داده شود (ضرغامی و انصاری‌زاده، ۱۳۹۱: ۸۲).

۷. ایجاد امنیت مردم‌محور بر اساس طرح‌های ویژه بومی: اگر بتوان بستر و زمینه‌های لازم را در راستای رفع نیازهای مردمی منطقه و ایجاد اعتمادسازی، مردم‌یاری، هماهنگ‌سازی با نهادهای نظامی، سیاسی و همکاری و همراهی نخبگان و شخصیت‌های بانفوذ محلی فراهم نمود، شاهد برقراری و توسعه امنیت، کاهش تعداد جذب نیرو توسط گروه‌های تروریستی و مشارکت روزافزون مردم در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خواهیم بود. نکته قابل توجه در این مورد آن است که به دنبال مردمی‌کردن امنیت باید با هدف رفع حس تبعیض در بین بلوچ‌ها و سیستانی‌ها، از نیروهای بلوچ بیشتری استفاده کرد (روحی، ۱۳۸۴: ۱۴۶).

نتیجه‌گیری

پدیده‌های گذشته و حال با چالش و تهدیدات آینده ذاتاً متفاوت هستند. لذا با توجه به شرایط حال و آینده پیرامونی، حفظ ثبات فضای امنیت اجتماعی استان سیستان و بلوچستان، مدیریت و کنترل گسل‌های اجتماعی، پاسداشت اهداف مرجع و حراست از منافع و مصالح در عرصه استانی پرمخاطره و دشوار خواهد بود. آنچه که به دست آمد، نشان می‌دهد که روند پدیده‌های امنیتی در استان سیستان و بلوچستان، در چارچوب اقتضائات محیطی عمل می‌کند. وجود شکاف‌های اجتماعی مترکم در انواع ابعاد قومی، مذهبی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، واقعیت تلخ جامعه امروزین جنوب شرق کشور است.

منابع و مأخذ

- احمدی، حمید (۱۳۷۸). قومیت و قوم‌مداری در ایران معاصر، تهران: نشر نی.
- آقاخانی، آرزو (۱۳۹۳). چالش‌های قومی- مذهبی و امنیت اجتماعی در سیستان و بلوچستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی.
- امیراحمدی، هوشنگ و حسن شفیعی (۱۳۷۷). قومیت و امنیت (تأثیر سیاست‌های قومی رژیم پهلوی در پیدایش جنبش‌های قومی دسته جمعی در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال اول، شماره دوم، (۲)۱).
- حافظ‌نیا، محمدرضا، سیدسلیمان حسینی و زهرا احمدی‌پور (۱۳۹۲). «سیاست دولت و مناسبت‌های بین قومی (مورد: قوم بلوچ و سیستانی)»، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره هفدهم، شماره ۲.
- خرم، اسدالله (۱۳۹۸). تأثیر وهابیت در شکل‌گیری جنبش‌های بنیادگرا در پاکستان، پژوهشنامه تاریخ سیاست و رسانه، ۲ (۱).
- شیخی، محمد (۱۳۶۹). نگرشی بر طرح‌های ملی- منطقه‌ای، اطلاعات سیاسی- اقتصادی، ۵ (۳۸).
- صادقی اول، هادی و صادق حسینی اصیل (۱۳۹۸). جامعه‌شناسی سیاسی زایش تفکر منازعه‌آمیز داعش در عراق، پژوهشنامه تاریخ سیاست و رسانه، ۲ (۱).
- صالحی امیری، سیدرضا (۱۳۸۵). مدیریت منازعات قومی در ایران، تهران: مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک.
- ضرغامی، برزین و سلمان انصاری‌زاده (۱۳۸۶). تحلیل فرصت‌ها و تهدیدهای ژئوپولیتیکای قوم بلوچ از دیدگاه نظریه شکاف‌های سیاسی- اجتماعی، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۳، پاییز ۹۱.
- قاراخانی، معصومه (۱۳۸۸). نوسازی و خشونت سیاسی: بررسی تطبیقی کشورهای اسلامی، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۴۵.
- کریمی‌پور، یدالله (۱۳۷۸). بحران‌های سیاسی- امنیتی استان سیستان و بلوچستان، نشریه اسوه، ۲ (۱).
- ماندل، رابرت (۱۳۸۷). چهره متغیر/امنیت ملی، ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مقصودی، مجتبی (۱۳۸۲). تحولات قومی در ایران؛ علل و زمینه‌ها، تهران: مؤسسه مطالعات ملی.